

В.В. Протопопова, М.В. Шевера

ВДОСКОНАЛЕННЯ ФІТОКАРАНТИННОГО КОНТРОЛЮ З ПОЗИЦІЙ ФІТОЗАБРУДНЕННЯ ДОВКІЛЛЯ

фітоінвазії, фітокарантин, Україна

Невпинний процес розселення неаборигенних видів рослин у ХХ ст. часто викликає суттєві зміни в природному рослинному покриві на величезних територіях, насамперед негативно впливаючи на біологічне різноманіття і стабільність екосистем в цілому. Це змусило визнати проблему неаборигенних організмів другою, після знищення та порушення місцезростань, найбільш важливою загрозою біорізноманіттю, яка вийшла за межі суто аграрної науки і стала проблемою довкілля [14, 15].

На міжнародних конференціях по фітоінвазіям [16-18] та ін. при обговоренні даної проблеми було наголошено на необхідності створення міжнародної стратегії регульованої чисельності неаборигенних організмів, розроблену на основі регіональних. В рішеннях конференції в Трондхеймі (Норвегія) в 1996 р. було запропоновано проект програми необхідних досліджень і запровадження заходів, які б сприяли вирішенню різних аспектів цієї важливої проблеми. Одним із найважливіших пунктів даної проблеми є розробка методів попередження інвазій у нові регіони тих неаборигенних організмів, які становлять загрозу екосистемам в цілому або окремим видам. Найбільш небезпечні з інвазійних видів рослин є карантинними об'єктами. Незважаючи на застосування широкого арсеналу засобів боротьби з ними, у т.ч. хімічних, агротехнічних, карантинних та ін., ці рослини продовжують поширюватися. Тому, удосконалення існуючої системи фітокарантину є нагальною потребою.

Отже, перед всіма країнами, що підписали прийняту ними Конвенцію про збереження біорізноманіття, у т.ч. й Україною, постало завдання створення наукової бази для розробки національної стратегії контролю неаборигенних організмів, як складової частини Глобальної стратегії.

У 1951 р. створено європейську організацію захисту рослин (ЕРРО), яка зараз об'єднує 43 європейські країни і координує міжнародну кооперацію з захисту рослин. Основною метою її діяльності є розвиток міжнародної стратегії проти інтродукції та поширення неаборигенних організмів, які загрожують сільськогосподарським угіддям та лісам.

Механізмом забезпечення контролю фітокарантину в країні є “Закон України про карантин рослин” (Постанова ВР України № 3349-12 від 30.06.1993 р.), що визначає загальні правові, організаційні та фінансово-економічні основи карантинної служби. Фітокарантинними об'єктами країни, згідно „Переліку шкідників, хвороб рослин та бур'янів, які мають карантинне значення в Україні” [11], визнано 18 видів бур'янів, що належать до 1 категорії „Карантинні організми, відсутні на території України” та 6 видів — до 2 категорії „Карантинні організми, обмежено розповсюджені на території України”. З них найбільшу загрозу як для довкілля, так і сільськогосподарських угідь становлять два північноамериканських види з другої категорії „Переліку ...” — амброзія полинолиста (*Ambrosia artemisiifolia* L.) і ценхрус довгогольчатий (*Cenchrus longispinus* (Nack.) Fernald), перші знахідки яких датуються, відповідно, 1925 [3] та 1950 [4] роками ХХ ст. і, незважаючи на карантинний контроль, їх поширення продовжується і досі.

Первинною ланкою кожної експансії адвентивних рослин є занесення виду в нові території, тому ефективність попереджувальних заходів контролю, а в разі їх виявлення — локалізація

первинних їх осередків є пріоритетними. Взагалі система карантину в Україні порівняно з іншими країнами має високий рівень, тому що в Україні вже давно діють попереджувальні заходи контролю, які в багатьох інших країнах тепер лише запроваджуються. Але подальші традиційні заходи контролю за видами, що вже поширилися на території, які досить ефективні проти видів з низькою адаптаційною спроможністю, не спрацьовують проти інвазійних видів з високим біологічним потенціалом і тенденцією до експансії, до яких відносяться карантинні бур'яни. Через це поширення подібних видів існуючими запобіжними заходами неможливо локалізувати і вони з'являються в нових районах.

Поширення адвентивних рослин, у т.ч. карантинних, звичайно не обмежується агроценозами. Більшість з них також, а іноді і більш широко, поширені у різних антропогенно трансформованих і, навіть, у напівприродних біотопах. Фітокарантинна служба України, за даними "Огляду поширення карантинних шкідників, хвороб та бур'янів в Україні" [8-10], подає лише кількісну оцінку територіального забруднення переважно на сільськогосподарських землях (табл. 1, 2).

Якісна характеристика карантинного виду, тобто на яких біотопах вони виступають, їх щільність, роль у рослинних угрупованнях, характер розміщення осередків, тенденції зміни ареалу та розширення амплітуди біотопів тощо, повністю відсутня. У той же час у сучасних умовах, коли поширення карантинних видів рослин частіше за все має характер експансії, тобто впливає на все довкілля, для їх локалізації необхідно мати вичерпні відомості, які б дозволили визначити чим же забезпечується масове їх поширення, а це передусім детальна диференціація місцезростань виду у всіх екосистемах, де він був відмічений на конкретній території, тенденції розширення спектру екоотопів і представленість виду в кожному з них. Такі види, як *Ambrosia artemisiifolia* та *Cenchrus longispinus*, не тільки продовжують поширюватися за межами полів та городів, а освоюють все ширший спектр екоотопів, у т.ч. і напівприродних. Так, *Ambrosia artemisiifolia* масово поширюється наступними екоотопами: антропогенно трансформованими – у флорокомплексах Segetophyton (межі полів), Aggeratophyton (узбіччя доріг, залізничні насипи), Derelictophyton (пустирі, перелоги, газони), Ruderophyton (подвір'я, смітники, вулиці, залізничні станції, порти, автовокзали); часто складає помітний відсоток у трав'янистому покриві напівприродних – у флорокомплексах: Pasquaphyton (пасовища, вигони, збої), Ripariophyton (рудералізовані береги річок, струмків, інших водойм), Confragophyton (лісополоси, світлі штучні ліси, узлісся, рудералізовані галявини, парки); а інколи зустрічається навіть у природних флорокомплексах: Steppophyton (маргінальні ділянки степу), Psammophyton (осипи), Pratophyton (прибережні ділянки лук), Petrophyton (шебнясті схили). Що ж до поширення *Cenchrus longispinus* поза межами агроценозів, то він як типовий псамофіт, приурочений до піщаних ґрунтів у наступних антропогенно трансформованих екоотопах: у флорокомплексах: Segetophyton (межі полів), Aggeratophyton (узбіччя доріг, залізничні), Ruderophyton (вулиці, залізничні станції, порти), Derelictophyton (газони, пустирі, перелоги), Pasquaphyton (пасовища, збої, вигони); напівприродних – у флорокомплексі Psammophyton (ділянки із супіщаним ґрунтом в околицях населених пунктів, пляжі) та природних – у флорокомплексі Psammophyton (приморські піски) [12-13].

Тенденції зміни ареалів *Ambrosia artemisiifolia* та *Cenchrus longispinus* на Україні найбільш показово характеризують карти 1, 2. Незважаючи на поліхорний спосіб розповсюдження діаспор амброзії полинолистої, зараз чітко простежується формування її ареалу у північно-західному напрямку, а у ценхрусу довгогольчатого – радіальне утворення вторинних осередків з чіткою приуроченістю до едафічних умов. Це дає можливість прогнозувати тенденції зміни їх ареалів у майбутньому.

Якщо наявність матеріалів карантинної служби дає змогу оцінити шкодочинність та економічні збитки від впливу неаборигенних (карантинних) організмів на сільськогосподарських угіддях, то на землях поза агроценозами відсутня будь-яка статистика фітозабруднення. А між

Таблиця 1. Площа ураження амброзією полинолистою в регіонах України

Автономна Республіка та області	Площа ураження (га) станом на											
	1.01.1993			1.01.1998			1.01.2003			Всього	Присадибні дільнки	Всього
	Колгоспи, радгоспи, інші госп.	Присадибні дільнки	Всього	Колгоспи, радгоспи, інші госп.	Присадибні дільнки	Всього	Колгоспи, радгоспи, інші госп.	Присадибні дільнки	Всього			
АР Крим	1263,41	59,47	1322,88	1285,68	59,48	1345,16	6417,20	61,88	6479,08			
Вінницька	98,00	12,00	110,00	98,00	12,00	110,00	828,00	37,00	865,00			
Дніпропетровська	7148,00	1896,00	73344,00	70888,00	1844,00	72732,00	70888,00	1846,00	72734,00			
Донецька	48838,00	7337,00	56175,00	48838,00	7351,00	56189,00	60877,00	7351,00	68228,00			
Закарпатська	2188,14	74,00	2262,14	2193,05	74,00	2267,05	2261,00	74,00	2410,85			
Запорізька	60478,90	4103,10	64582,00	228011,00	10822,20	238833,20	290410,00	10828,20	301238,20			
Київська	79,76	-	79,76	75,65	-	75,65	76,17	-	76,17			
Кіровоградська	231905,95	145,93,00	246498,95	231905,95	14593,00	246498,95	371338,52	19181,07	390519,59			
Луганська	425,90	-	425,9	932,74	-	932,74	3462,63	-	3462,63			
Львівська	30,00	-	30,00	30,00	-	30,00	2,20	-	2,20			
Миколаївська	13756,06	555,70	14311,76	14175,05	817,71	14992,76	19619,40	4376,10	23995,50			
Одеська	7182,78	1020,5	8203,28	7197,32	1020,50	8217,82	7506,78	1038,60	8545,38			
Полтавська	1271,75	52,40	1324,15	2175,65	148,50	2324,15	2342,77	157,38	2500,15			
Ровенська	8,00	-	8,00	8,00	-	8,00	7,00	-	7,00			
Сумська	90,70	-	90,70	102,85	-	102,85	192,88	-	192,88			
Тернопільська	-	-	-	-	-	-	-	0,70	0,70			
Харківська	4024,10	13,60	4037,10	8033,40	1627,60	9661,00	7165,59	1036,70	8202,29			
Херсонська	3364,40	-	3364,40	4977	-	4977,40	123895,00	321,90	12216,90			
Хмельницька	0,55	-	0,55	18,15	-	18,15	23,45	-	23,45			
Черкаська	705,70	0,30	706,00	717,7	0,30	718,00	749,66	0,30	749,96			
Чернівецька	90,30	3,87	94,17	353,60	3,87	357,47	488,60	3,87	492,47			
Чернігівська	-	-	-	-	-	-	103,90	-	103,90			

Таблиця 2. Площа ураження центрусом довгоголчастим в регіонах України

Автономна Республіка та області	Площа ураження (га) станом на									
	1.01.1993			1.01.1998			1.01.2003			
	Колгоспи, радгоспи, інші госп.	Присадибні ділянки	Всього	Колгоспи, радгоспи, інші госп.	Присадибні ділянки	Всього	Колгоспи, радгоспи, інші госп.	Присадибні ділянки	Всього	Всього
Дніпропетровська	12,79	-	12,79	12,79	-	12,79	12,78	-	12,78	12,78
Одеська	166,00	-	166,00	166,00	-	166,00	76,00	-	76,00	76,00
Київська, у т.ч. Київ	17,00	-	17,00	17,00	-	17,00	0,20	-	0,20	0,20
Херсонська	24965,7	2,10	24967	24965,7	2,10	24967,8	24977,2	2,10	24979,3	24979,3
Харківська	-	-	-	-	-	-	3,00	-	3,00	3,00

тим, шкода від неаборигенних бур'янів у антропогенно трансформованих, напівприродних і природних екотопах не менша. Окрім того, у більшості випадків саме тут формуються найбільші їх колонії і виникають “рефугіуми”, де зберігаються ці рослини від знищення хімічними і агротехнічними засобами, які застосовуються виключно на полях та на територіях вокзалів і портів.

Якісна сторона хорологічного обліку дуже важлива, оскільки дає можливість визначити інвазійність виду та інвазіабельність рослинних угруповань, але не дає відповіді на те, що саме забезпечує виду масове поширення, тобто його біологічні можливості, сприятливі фактори середовища, а також ті, що негативно впливають на його поширення, знижують життєвість (наприклад, вивчення консортивних зв'язків, ланцюгів живлення, залежність від екологічних факторів тощо).

Ще наприкінці 70-х років ХХ ст. пошук нових підходів і шляхів для розробки стратегії регулювання чисельності небажаних організмів довів, що цю проблему неможливо вирішити без фундаментальних досліджень як в галузі систематики, фітогеографії, екології, фізіології, анатомії, генетики, так і всіх аспектів екосистеми в цілому. “Знання, необходимые для осуществления стратегии регулирования, будут продолжать поступать благодаря фундаментальным исследованиям принципов регулирования численности популяций в различных природных и измененных системах”, — зазначали американські вчені Р.Л. Бісплінгофф і Д.В.Брукс [1], підкреслюючи, що “... задачей фундаментальных исследований должно быть изучение всей экосистемы, в которой популяция вредного организма и ее регулятор — это не больше чем компоненты ...”. Тому, другим, не менш важливим, аспектом проблеми є вивчення життєвості виду у конкретних умовах. У вітчизняній ботанічній і агробіологічній літературі дуже мало публікацій, присвячених вивченню інвазійного потенціалу карантинних об'єктів. Фундаментальних досліджень в галузі систематики, біології, хорології, екології окремих видів інвазійних рослин, за винятком амброзії полинолистої [5-7], різних аспектів змін, що відбуваються в екосистемах, в яких поширюється карантинний вид, залежності популяції бур'яна від окремих факторів цієї системи, розробки стратегії контролю за поширенням даного виду і інших аспектів цієї багатогранної проблеми не проводиться. Немає і робіт, які б узагальнювали міжнародний доробок в галузі фітокарантину. Бракує відомостей і щодо економічного порогу шкодочинності або рівнів економічних збитків окремих найбільш небезпечних бур'янів. Проте існує нагальна необхідність в проведенні досліджень в цьому напрямку, як основи для встановлення раціональних програм контролю в окремих регіонах з урахуванням динаміки чисельності популяцій і площі їх поширення, оскільки основні положення сучасних концепцій контролю зводяться до того, що всі методи стосовно регулювання чисельності інвазійних видів повинні забезпечувати мінімальний негативний вплив на всі інші організми, окрім тих, які треба знищувати. Зрозуміло, що у напівприродних біотопах їх застосовувати просто неможливо. Тому, до використання хімікатів і пестицидів слід підходити дуже обережно і застосовувати їх в поєднанні з іншими методами. Велика роль в майбутньому приділяється біологічному методу боротьби з бур'янами, який базується на інтродукції фітофагів (комах, вірусів) окремих видів [2]. Але встановлення певного лімітуючого організму надзвичайно складна справа, і більшість спроб закінчується безрезультатно, а у деяких випадках, навіть, має негативні наслідки. Велике майбутнє, на думку зарубіжних вчених, має стратегія, що спрямована на порушення репродуктивної і агресивної спроможності шкідників, у т.ч. й бур'янів. В Україні здійснені досліди [6] щодо запровадження фітоценотичного методу контролю поширення амброзії, які дали позитивні наслідки. Подібні пошуки слабкої ланки у життєвому циклі кожного карантинного об'єкту на основі всебічного його дослідження дадуть можливість зменшити його негативний вплив.

Зараз існуюча в Україні система моніторингу карантинних об'єктів, на нашу думку, не відповідає сучасним методам контролю за інвазійними карантинними рослинами і не може забезпечити розробку стратегії регулювання їх чисельності на належному рівні. Головним недоліком хорологічної характеристики карантинного бур'яну є те, що поширення виду в Україні

подається виключно на адміністративній основі. Щорічний облік площ, уражених кожним з карантинних бур'янів (які входять до 2 категорії “Переліку ...”) за цим принципом, окрім кількісної динаміки забур'янених площ в межах певних адміністративних одиниць, ніякої іншої інформації не містить. Між тим, для розробки ефективних способів попередження і контролю необхідно мати дані щодо стану і щільності, вікових спектрів популяцій виду, ступеня натуралізації виду, можливості заносу з насіннєвим матеріалом або також і спонтанно з прилеглих місцевостей, ступеня адаптованості до різних проявів антропогенного впливу (ступінь гемеробії) в усіх наявних типах місцезростань, характер розміщення осередків тощо. Комплекс таких даних значно підвищить якість і розробку засобів контролю. Зовсім відсутні і відомості про екологію виду в різних екотопах, стратегію виживання, потенційну мінливість, наявність чи відсутність морфо- та екотипів, гібридів, мутантів, пристосованість, уразливість, участь у напівприродних рослинних угрупованнях, активність виду, природні способи поширення тощо, тобто інформація, необхідна для характеристики виду як компонента певної екосистеми, у т.ч. агроекосистеми. Це свідчить, що потрібний інший підхід, який би враховував всі особливості розвитку рослини з метою виявлення вразливої ланки в її життєвому циклі. Для цього контролю потрібні підлягати не тільки сільськогосподарські землі, а й всі інші екотопи.

Отже, приходимо до висновку, що традиційні заходи можуть мати лише локальний успіх, а для успішного вирішення контролю поширення інвазійного карантинного виду необхідно приймати до відома широке коло інформації щодо життєвого циклу виду і особливостей екосистеми, компонентом якої він є, щоб здійснювати пригнічення його популяцій без зайвого негативного впливу на оточуюче середовище. Для цього насамперед доцільно:

а/ проводити типізацію осередків або зон поширення виду на зонально-ценотичній основі на різних біотопах, а не обмежуватися адміністративно-територіальним поділом, як це практикується зараз;

б/ характеризувати диференціацію ареалу кожного виду згідно ступеню поширення (наприклад, для амброзії полинолистої – Закарпаття – дифузне, Прикарпаття – осередкове, Розточчя-Опілля, Полісся – дифузне, Лісостеп: правобережжя – дифузне, лівобережжя – суцільне, Степ – суцільне, Крим – дифузне; для ценхрусу довгоголчастого – Закарпаття, Полісся, Лісостеп – осередкове; Степ – дифузно-осередкове) і шкодочинності (характер місцезростань, рясність, стан популяцій, інвазійний потенціал);

в/ застосувати широке впровадження щорічного картування ареалів виду для з'ясування тенденцій їх змін та визначення темпів та напрямку його поширення;

г/ запровадити вивчення карантинних рослин на популяційній основі.

Фітокарантинній інспекції, яка повинна проводити обстеження карантинних об'єктів у співпраці з ботаніками, особливу увагу слід зосередити на детальній характеристиці типів місцезростань із зазначенням стану популяцій (насамперед, щільності та репродуктивності) на кожному з них.

Таким чином, діяльність фітокарантинної служби в Україні найбільш ефективна на попереджувальній стадії контролю, але не відповідає сучасним методам контролю за подальшим поширенням інвазійних карантинних рослин з позицій їх впливу на довкілля. Урахування пропонованого підходу до удосконалення існуючої системи карантину рослин дозволить екологізувати дані фітокарантинних обстежень, а саме: отримати відомості про об'єктивний стан популяцій карантинного виду та приуроченість осередків до певних ботаніко-географічних зон, а в їх межах увесь спектр біотопів, в яких вони натуралізувалися, тобто: а) визначити амплітуду гемеробії виду; б) встановити диференціацію ареалу кожного виду на фрагменти з різним ступенем шкодочинності; в) прогнозувати тенденції поширення на основі інтенсивності збільшення осередків певного виду в певних зональних або ландшафтних виділах в певних біотопах; г) з'ясувати роль виду в різних екосистемах і, що дуже важливо, в сучасних умовах вплив його на довкілля і на цій основі удосконалити засоби його контролю.

1. Бисплингохофф Р.Л., Брук Л.Д. Роль фундаментальных исследований в применении стратегии борьбы с вредными организмами. // Стратегия борьбы с вредителями, болезнями растений и сорняками в будущем / Под ред. Ю.Н. Фадеева). - М.: Колос, 197. - С. 41-49.
2. Ковалев О.В. Расселение адвентивных растений трибы Амброзиевых в Евразии и разработка биологической борьбы с сосняками рода Амброзия (*Ambrosieae, Asteraceae*). // Теоретические основы биологической борьбы с амброзией. / - Ред. О.В. Ковалев, С.А. Белокобыльский. - Л.: Наука, 1989. - С. 7-23.
3. Котов М.І. Про поширення нових адвентивних рослин на Україні // Журн. Ін-ту ботан. ВУАН. - 1934. - № 3. - С. 99-101.
4. Ларіонов Д.К. Ценхрус якріцевий (*Cenchrus tribuloides* L.) на Україні // Ботан. журн. АН УРСР. - 1951. - Т. 8, № 3. - С. 78-79.
5. Ларіонов Д.К., Макодзєба І.О. Бур'яни і боротьба з ними. - К.: Держсільгоспвидав УРСР, 1963. - 238 с.
6. Марюшкіна В.Я. Амброзия полынолистная и основы биологической борьбы с ней - Киев.: Наук, думка, 1986. - 118 с.
7. Марюшкіна В.Я. Демекологія інвазійних рослин в агроєкосистемах та шляхи оптимізації антропозованих екосистем. - Автореф. дис. ... д-ра. с.г. наук. - К.: Логос, 2003. - 35 с.
8. *Обзор распространения карантинных вредителей, болезней и сорных растений в Украине (на 1 января 1993 г.)*. - Киев. - 1993. - 69 с.
9. *Обзор распространения карантинных вредителей, болезней и сорных растений в Украине (на 1 января 1998 г.)*. - К. - 1998. - 118 с.
10. *Обзор распространения карантинных вредителей, болезней и сорных растений в Украине (на 1 января 2003 г.)*. - К. - 2003. - 150 с.
11. *Перелік шкідників, хвороб рослин та бур'янів, які мають карантинне значення в Україні, 2003*. - 7 с.
12. Протопопова В.В. Адвентивні рослини Лісостепу та Степу України. - К.: Наук, думка, 1973. - 192 с.
13. Протопопова В.В. Синантропная флора Украины и пути ее развития. - К.: Наук, думка, 1991. - 204 с.
14. Протопопова В.В., Мосякін С.Л., Шевера М.В. Фітоінвазії в Україні як загроза біорізноманіттю: сучасний стан та завдання на майбутнє, Київ, 2002. - 32 с.
15. Протопопова В.В., Мосякін С.Л., Шевера М.В. Вплив неаборигенних видів рослин на біоту України // Оцінка і напрямки зменшення загроз біорізноманіття / Відп. ред. О. Дудкін. - К., Хімджест, 2003. - С. 129-155, 358, 364-374.
16. *Biological invasions of ecosystems by pests and beneficial organism. Proceedings of an International Workshop (Tsukuba, 25-27 February 1997)* / Eds. E. Yano, K. Matsuo, M. Shiyomi & D.A. Andow. - Tsukuba: National Institute of Agro-Environmental Sciences, 1997. - NIAES Series 3. - 224 p.
17. *Biological pollution: the control and impact of invasive exotic species (Proceedings of a symposium held at the University Place Conference Center, Indiana University)* / Ed. B.N. McKnight. - Purdue University at Indianapolis on October 25 & 26, 1991). - Indianapolis: Indiana Academy of Science, 1993. - 262 p.
18. *Plant Invasions. General aspects and special problems* / Eds. P. Pyšek, K. Prach, M. Rejmanek & M. Wade. - Amsterdam: SPB Academic Publishing, 1995. - 257 p.

Інститут ботаніки ім. М.Г. Холодного НАН України, м. Київ

Надійшла 10.06.2004

УДК 581.9: 581.526.65 (477)

ВДОСКОНАЛЕННЯ ФІТОКАРАНТИННОГО КОНТРОЛЮ З ПОЗИЦІЙ ФІТОЗАБРУДНЕННЯ ДОВКІЛЛЯ

В.В. Протопопова, М.В. Шевера

Інститут ботаніки ім. М.Г. Холодного НАН України, м. Київ

Пропонуються нові підходи до карантину рослин, які ураховують роль фітокарантинного об'єкту не тільки в агросистемах, але й як фітозабруднювача в природних екосистемах, а саме слід проводити типізацію осередків або зон поширення виду на зонально-ценотичній основі на усіх типах біотопів, характеризувати диференціацію ареалу кожного виду згідно ступеню поширення і шкодочинності, застосовувати щорічне картування ареалу виду для з'ясування тенденцій його змін, визначення темпів та напрямку поширення, запровадити вивчення карантинних видів на популяційній основі тощо).

UDC 581.9: 581.526.65 (477)

IMPROVEMENT OF PHYTOQUARANTINE CONTROL FROM THE POSITIONS OF ENVIRONMENTAL PHYTOPOLLUTION

V. V. Protopopova, M.V. Shevera

M.G. Kholodny Institute of Botany, Kyiv

New approaches to plant quarantine which take into account the role of phytoquarantine object not only in agrosystems but also as a phytorepollutant in natural habitats are proposed. We suggest typifying of the centres or zones of species distribution on zonal-coenotic basis in all types of biotopes; characterization of area differentiation for each species according to the level of its dispersal and injuriousness using annual mapping of the species range for ascertaining rates and direction of distribution; implementation of studying phytoquarantine species on populational basis etc.